

Торбас О.О.

аспірант кафедри кримінального процесу

Національного університету

«Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ІЗ МАТЕРІАЛАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ, ЯКЕ БУЛО ЗАКРИТЕ ЗГІДНО ІЗ СТ. 284 КПК

На сьогодні питання забезпечення прав та інтересів осіб при проведенні кримінального розслідування приділяється значна увага. Норми міжнародних актів (Декларація ООН про основні принципи правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою, Загальна декларація ООН про права людини, Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод, Міжнародний пакт про громадські і політичні права) містять основні положення, які вказують не те, що в сучасному світі велике значення приділяється статусу учасників кримінального процесу, підвищенню ефективності їх правового захисту, законності і обґрунтованості прийняття рішень стосовно них судами.

Згідно зі ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. завданням кримінального провадження є охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Відповідно, задля реалізації цього завдання уповноважені органи повинні чітко дотримуватись норм законодавства та вимагати цього від осіб, які тим чи іншим чином залучаються до кримінального розслідування. Проте вступ у силу нового КПК та недостатнє висвітлення тих чи інших положень у наукових статтях дещо ускладнює його реалізацію. Не оминула ця проблеми і питання ознайомлення учасників кримінального провадження із матеріалами закритого в порядку ст. 284 КПК кримінального провадження.

Прямої вказівки щодо ознайомлення зацікавлених осіб з матеріалами провадження, яке закривається, у ст. 284 КПК немає. Отже необхідно звернутися до положень КПК, які закріплюють права підозрюваного,

потерпілого та інших осіб під час досудового розслідування. Так, п. 14 ч. 3 ст. 42 КПК зазначає, що підозрюваний може ознайомитися з матеріалами кримінального провадження лише у випадках, передбачених ст. 221 та 290 КПК. У ст. 290 КПК передбачений порядок відкриття матеріалів кримінального провадження лише у випадку складання обвинувального акта чи клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Тож в даному випадку ця норма не може бути застосована. Отже варто звернутися до положень ст. 221 КПК. В цій статті зазначено, що слідчий чи прокурор зобов'язані за клопотанням сторони захисту, потерпілого надати їм матеріали досудового розслідування. Проте для ознайомлення не можуть бути надані матеріали про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також тих матеріалів, ознайомлення з якими може зашкодити досудовому розслідуванню. Отже можна зробити висновок, що підозрюваний має право ознайомитися з матеріалами провадження, проте реалізація такого права здійснюється лише через активну поведінку самого підозрюваного. Під час закриття кримінального провадження ні слідчий, ні прокурор не зобов'язані повідомити особі, щодо якої була винесена підозра та щодо якої провадження закривається, про можливість ознайомитися з матеріалами, що може суттєво зашкодити реалізації її прав. Сумнівною виглядає позиція, коли сам підозрюваний заявляє клопотання про таке ознайомлення. Так, при закритті провадження особа, щодо якої проводилося досудове розслідування та яка навіть стала підозрюваним, перш за все зацікавлена саме у припиненні розслідування щодо самої себе. Можливість вимагати від слідчого вчинити інші дії їй здається нелогічною. Підозрюваний бажає максимально швидко позбутися свого статусу, побоюючись при цьому вимагати щось у особи, від якої і залежить закриття кримінального провадження. Тож стикаємося із ситуацією, коли особа не має реальної можливості у повні мірі реалізувати свої права через їх недосконале закріплення.

В той же час варто погодитися, що далеко не всі підозрювані бажають ознайомлюватися із матеріалами кримінального провадження. Проте таке небажання цілком залежить лише від підозрюваного. У свою чергу відповідний працівник правоохоронного органу має створити усі умови задля реалізації підозрюваним своїх прав.

Дещо інакше складається ситуація із заявником та потерпілим. Щодо права потерпілого на ознайомлення із матеріалами кримінального провадження КПК висловлюється більш чітко. Так, п. 11 ч. 1 ст. 56 прямо зазначає, що потерпілий має право знайомитися із відповідними матеріалами, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення у випадку закриття цього провадження. На перший погляд ця норма набагато краще закріплює права потерпілого у порівнянні із підозрюваним. Проте це не зовсім так. Майже вся галузь кримінального процесуального права стосується поведінки тих чи інших суб'єктів, тобто реалізації їх прав та повноважень. Тож і в даному випадку варто звертати увагу не на форму закріплення, а на можливість та якість застосування того чи іншого положення. Як і у випадку із підозрюваним, потерпілий самостійно повинен надавати клопотання слідчому чи прокурору щодо бажання ознайомитися із матеріалами досудового розслідування. Проте ця процедура в КПК не прописана. Незрозуміло, коли потерпілий має звертатися із такою заявою та скільки часу йому повинно бути надано на таке ознайомлення. Варто зазначити, що потерпілому важливо ознайомитися із матеріалами, бо саме він найбільше зацікавлений у поданні скарги на постанову слідчого чи прокурора з метою продовження досудового розслідування. Проте ці питання кодексом не врегульовані.

Ще цікавішою виглядає ситуація із заявником. У ст. 221 КПК він не зазначений як суб'єкт, який може подавати клопотання про ознайомлення із матеріалами досудового розслідування, а серед його прав, які передбачені ч. 2 ст. 60 КПК можна виділити лише право отримати інформацію про закінчення досудового розслідування. Це ж підтверджується і ст. 284 КПК, яка передбачає обов'язкове направлення копії постанови про закриття кримінального

провадження заявнику. Проте неможливість заявника ознайомитися із самими матеріалами провадження виглядає більш ніж нелогічною. Варто зазначити, що саме заявник є одним із тих суб'єктів, який має право оскаржити таку постанову (ст. 284, 303 КПК). Проте без чіткого розуміння суті проведеного досудового розслідування заявник не може обґрунтовано оскаржити закриття кримінального провадження. Відповідно, така скарга не буде задоволеною. Отже в даному випадку вбачаються достатньо серйозні порушення прав учасників кримінального провадження.

Виходячи із усього вищезазначеного можна дійти висновку, що до процедури ознайомлення із матеріалами закритого кримінального провадження варто внести низку уточнень з метою покращення функціонування відповідного інституту. В той же час в цілому можна відмітити позитивні зрушення чинного кримінального процесуального законодавства у сторону законності та зазначити, що в подальшому усунення або на законодавчому рівні, або за допомогою практики чинних відповідних наказів та інструкцій, які «відшліфують» усі колізії та неточності Кодексу.

Список літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (з наступними змінами) станом на 22 листопада 2012 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. Ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. – Х.: Одиссей, 2013. – 1104 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т.1 / О.М. Бандурко, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг. ред.. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – 768 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В.Г. Гочаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012. – 1224 с.